

De toekomst van de theoretische en gemengde leerweg: van kortsluiting naar contact

Door: Henk Biemans

1. Inleiding

Laten we beginnen met een alleszeggend citaat:

'Vmbo-leerlingen hebben een hekel aan de gebruikelijke vormen van leren en onderwijzen, voelen zich niet thuis bij meer theoretisch onderwijs en willen vooral praktisch leren'. (Uit: *Het vmbo van dichtbij*, p.308)

Iedereen die in het vmbo werkzaam is, heeft geen enkele moeite om de consequenties hiervan voor het dagelijks onderwijs te beleven en te aanschouwen. Enigszins polariserend kunnen we stellen dat de organisatie en de inhoud van het onderwijs in de TL en GL volstrekt achterhaald is.

Het is immers ontworpen in een periode (jaren '60 van de vorige eeuw) waarin de economische en maatschappelijke ontwikkeling overzichtelijk en voor een belangrijk deel voorspelbaar was.

Door niet in te spelen op de dynamische ontwikkeling van de laatste 25 jaar hebben de vmboTL/GL routes het contact met de realiteit verloren.

Bij nadere beschouwing van de TL en GL in het vmbo-onderwijs, komen we tot de volgende opmerkelijkheden:

1. het is inhoudelijk (nagenoeg) volledig theoretisch en schools, dat sluit niet aan bij de behoefte van de leerling om zich praktisch en binnen realistische contexten te ontwikkelen;
2. er is sprake van een generiek aanbod en een generieke beoordeling. Termen als 'gepersonaliseerd leren', 'differentiatie' en 'aansluiten bij de ontwikkelcapaciteit van de leerlingen' zijn in het algemeen beschouwd holle frasen in het regulier onderwijs;
3. de werkelijkheid is opgedeeld in een groot aantal theoretische vakken dat nauwelijks bijdraagt aan het doorgronden van de complexe maatschappelijke omgeving, er is een te gesegmenteerd aanbod;
4. er is geen inhoudelijke relatie met het middelbaar beroepsonderwijs. Hoewel het zegt 'voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs' te zijn, zit er geen enkel logisch verband in de onderscheiden fasen van de keten vmbo-mbo(-hbo). Noch inhoudelijk, noch pedagogisch-didactisch, noch op het terrein van loopbaan oriëntatie. Dit lijkt ook de afstroom en het switchgedrag in de eerste twee jaren van het mbo te verklaren. (Iets dat overigens ook geldt ook voor havo-hbo);

het contact met de arbeidsmarkt is volledig verloren. Het onderwijs verschaft de vmbo-leerling een beperkt beeld over zijn toekomstmogelijkheden in de regio waarin hij opgroeit, opgeleid wordt en zijn werkzame leven verder zal doorbrengen.

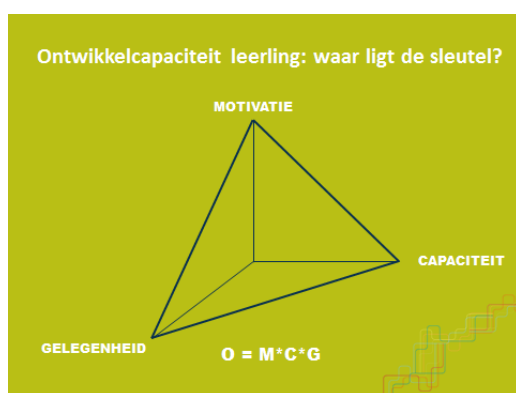
Kortom: er is in maatschappelijke en economische zin kortsluiting tussen het onderwijsaanbod en de eisen die gesteld worden aan de burger en werknemer van nu en zeker aan die van de toekomst.

Nu zijn we in Nederland meesters in het aanleggen van bypasses om de geconstateerde kortsluiting te verhelpen., Het liefst door middel van wet- en regelgeving of, in toenemende mate, met het verstrekken van subsidies aan onderwijsinstellingen die met oplossingsgerichte initiatieven voor de dag komen. Voor de betrokkenen erg lucratief, maar in essentie zijn en blijven het u-bochten die de problemen in stand houden.

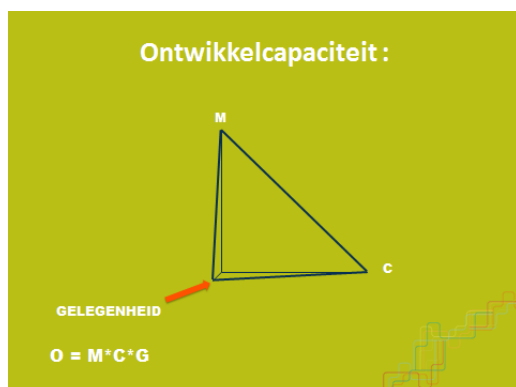

Inmiddels blijven we klagen over de 'gedemotiveerde leerling' en proberen we via disciplinaire maatregelen deze substantiële leerlingengroep in het gareel te houden. Vechten tegen de bierkaai. Wat noodzakelijk is, is een heroriëntatie op het onderwijsaanbod in de TL en GL. Gebrek aan motivatie is er wel zeker, maar dat heeft een oorzaak.

We durven hier hardop te zeggen dat iedere leerling, die met een TL/GL advies zijn weg zoekt van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs, over de capaciteit bezit om dat diploma te halen. Hij struikelt niet op basis van zijn capaciteit, maar op basis van het niet aansluitende onderwijsaanbod. Demotivatie is het probleem van ons, van het onderwijs, niet van de leerling. Want welke gelegenheid geven we aan deze leerling om zich op basis van zijn capaciteiten en affiniteiten te ontwikkelen? Kort door de bocht: met het generieke aanbod onthouden we hem die gelegenheid, waardoor motivatie schrikbarend daalt en leerlingen massaal afhaken. De capaciteit van een leerling is wel aanwezig, maar door demotivatie wordt zijn ontwikkelcapaciteit marginaal. Onderstaand een toelichting op de relatie tussen gelegenheid, motivatie en capaciteit.

De ontwikkelcapaciteit van een leerling wordt bepaald door zijn capaciteit, zijn motivatie en de gelegenheid die wij hem bieden de eerste twee elementen in te zetten. Doen we dat goed, dan is er een maximale ontwikkelcapaciteit.

Door het generieke aanbod en de generieke beoordeling ontnemen we de leerling de gelegenheid zich te ontwikkelen op basis van zijn capaciteiten en affiniteiten.

Door het ontbreken van de gelegenheid daalt de motivatie en wordt zijn ontwikkelcapaciteit gemarginaliseerd.

Vraag aan alle werkenden in de TL/GL: Wat gebeurt er met uw motivatie en ontwikkeling als ieder uur door een ander wordt bepaald wat, hoe, wanneer, in welk tempo en in welke moeilijkheidsgraad u uw werk moet doen?

Op basis van bovenstaande heeft een groep scholen het Bèta Challenge Programma ontwikkeld. Het is de basis voor het concept examenprogramma 'Technologie & Toepassing' dat zich nu in een experimentele fase bevindt. De nadruk op bèta kan hierin misleidend zijn. Het programma is gebaseerd op de ontwikkeling van competenties die relevant zijn voor doorstroming en gelden voor elke vervolgopleiding in het mbo (en hbo). Hierbij sluit het aan bij de eisen die de arbeidsmarkt stelt aan toekomstige medewerkers. In onderstaande tekst gaan we in op de achtergronden en doelstellingen van het programma.

2. Van analyse naar ontwerp

Al jaren wordt erkend dat de doorstroming vanuit het vmbo naar het mbo op zijn zachtst gezegd niet vlekkeloos verloopt. Met name de theoretische leerweg of mavo, de route voor de vervolgopleiding op mbo 4 niveau, vormt door zijn volledig theoretische karakter een probleem. Het TL-programma kenmerkt zich door reproductieve inhoud, algemene kennis en een volledig gesegmenteerd aanbod van door de traditie bepaalde mono-vakken. Van enige beroepsvoorbereiding is nauwelijks sprake, noch vanuit het perspectief van loopbaanoriëntatie, noch vanuit het perspectief van de ontwikkeling van doorstroomrelevante vaardigheden naar het mbo. Het Bèta Challenge Programma is door een aantal scholen en partners in de vmbo-tl ontwikkeld om het tijt te keren. Focus: meer instroom in de technische opleidingen van het mbo en een, op generieke vaardigheden, beter toegeruste student die zijn keuze voor de opleiding op basis van ervaringen heeft onderbouwd. Perspectief: een professional die goed voorbereid toetreedt tot een steeds dynamischere arbeidsmarkt.

Vanuit het mbo en het vmbo -tl zijn de afgelopen decennia tal van activiteiten ontwikkeld om de aansluiting te verbeteren. Toch kunnen we nog steeds niet met droge ogen beweren dat het switchgedrag of de af- en uitstroom in de eerste jaren van het mbo sterk zijn afgenomen. We kunnen onszelf daarom de vraag stellen of het niet hoog tijd wordt dat de aansluiting met het beroepsonderwijs gezocht moet worden in een herprogrammering van de theoretische en gemengde leerweg of mavo (en passant nemen we de havo daarin mee). Er is immers voor deze leerlingen op een aantal terreinen kortsluiting ontstaan:

- a) tussen het statische-theoretische onderwijs en de dynamische maatschappelijke en economische context waarbinnen deze leerling functioneert;
- b) in de pedagogisch-didactische benadering van leerlingen in de keten vo-mbo-hbo;
- c) tussen het gesegmenteerde programma van de theoretische opleidingen en de multidisciplinaire en competentiegerichte benadering in het vervolgonderwijs.

**Van kortsluiting
naar contact.
Dat vraagt om
herprogrammering
van het onderwijs!**

Om het traject van kortsluiting naar contact mogelijk te maken is een ontwikkeling noodzakelijk die de leerling toerust voor het middelbaar beroepsonderwijs. Niet door de organisatie van allerlei activiteiten aan de rand van het onderwijs maar door een wezenlijke vernieuwing van het kerncurriculum in de theoretische leerweg. *Herprogrammering met*

Het *Bèta Challenge Programma* is gericht op curriculaire vernieuwing. Voor het eerst zijn er binnen de theoretische leerweg een onderwijsprogramma (Bèta Challenge) en een examenvak ontwikkeld (Technologie & Toepassing) die de aansluiting op het mbo inhoudelijk waarmaken.

BÈTA CHALLENGE

De kern van het *Bèta Challenge programma* wordt gevormd door: flexibiliteit, contextrijk onderwijs, denken in breed geformuleerde, doorstroomrelevante vaardigheden, houdingsaspecten en responsiviteit. Het voorziet in een op techniek georiënteerde doorlopende leerweg mavo-mbo met een mogelijk vervolg in het hbo. De belangstelling voor het *Bèta Challenge programma* is groot en dat heeft zo zijn redenen: het is een initiatief uit het veld, het programma ademt het onderwijs van de toekomst en het is duurzaam verankerd want; partners hebben invloed en eigenaarschap.

Initiatief van onderaf

Het onderwijs van het Bèta Challenge Programma is een initiatief vanuit het veld. Ontstaan vanuit het verantwoordelijkheidsgevoel van schoolleiders en docenten uit het vo om de leerling betekenisvol voor te bereiden op de toekomst. Succesvol omdat partners uit het mbo en bedrijfsleven dat gevoel delen en omdat alle betrokkenen uit de keten bereid zijn om de handen ineen te slaan. In het consortium Bèta Challenge participeren tot nu toe 23 VO scholen, verspreid over Nederland. Samen met hun partners bouwen zij aan een duurzaam vierjarig onderwijsprogramma voor vmbo-tl. Met mbo, bedrijfsleven en SLO is bovendien een examenvak ontwikkeld onder de naam Technologie & Toepassing. Dat examenvak is in de experimentele fase en zal op termijn breed in vmbo-tl kunnen worden ingezet.

3. De inhoud

Scholen, instellingen en bedrijven herkennen in de doelstellingen van het *Bèta Challenge programma* de kern van toekomstgericht onderwijs en dit is precies wat het programma beoogt. De ambitie is het vergroten van de belangstelling van de leerlingen in de technologie en techniek met als uiteindelijk resultaat het verhogen van de instroom in de technische mbo-opleidingen en een verhoogde uitstroom naar de technische arbeidsmarkt.

De doelstellingen:

- een kennismaking met de veelzijdige wereld van technologie en techniek door de koppeling van theoretische kennis aan praktijkopdrachten uit het bedrijfsleven en maatschappelijke instellingen;
- dynamiek en flexibiliteit in het onderwijs realiseren door de realistische opdrachten vanuit bedrijven en maatschappelijke instellingen als basis van het onderwijs te nemen. De regionale economische omgeving levert voortdurend input, het onderwijs blijft daardoor als vanzelfsprekend up-to-date (publiek-private samenwerking, netwerkvorming);
- het versterken van de ontwikkeling van doorstroomrelevante, algemene vaardigheden c.q. competenties;
- het volledig integreren van loopbaanoriëntatie in het programma zodat leerlingen zicht krijgen op regionale economische ontwikkelingen en zich oriënteren op de loopbaanmogelijkheden in de regio.

In het programma van de vmbo-tl leerling wordt zowel op het pedagogisch-didactisch terrein als ten aanzien van de loopbaan oriëntatie, de aansluiting gezocht bij het mbo. Het mbo mag daarom beter voorbereide en toegeruste leerlingen verwachten. Voor de toeleiding naar de arbeidsmarkt is dat een uitstekende basis.

Het programma biedt bovendien mogelijkheden tot intensieve samenwerking met het mbo in de vorm van verdiepings-, verbredings- en versnellingsprogramma's. Uiteraard is dit mede afhankelijk van de bereidheid en de mogelijkheden van het mbo in de regio. Er zijn inmiddels veelbelovende voorbeelden die laten zien waar de samenwerking toe kan leiden. Voorbeelden die navolging verdienen in het licht van het advies van Platform Onderwijs2032, het 'Manifest voor de toekomst' van de MBO Raad, de 'Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek' en het Techniepact.

Duurzaam verankerd: partners hebben invloed en eigenaarschap

In het techniepact benadrukt het Nederlandse bedrijfsleven het belang van onderwijs dat flexibel en actueel is; een leven lang leren is het devies. Onderwijs dat kritische professionals vormt die over de grenzen kijken en kansen zien. Kortom, jonge professionals die ondernemen. uitgangspunt is niet langer dat zij worden opgeleid tot een beroep, maar dat zij zich vormen tot individuen die in staat zijn op basis van krachtige persoonlijkheid en met een goede basis aan kennis en expertise een plek te verwerven op de arbeidsmarkt.

In zowel de 'Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek' als het 'Manifest voor de toekomst van het middelbaar beroepsonderwijs' wordt ruim aandacht besteed aan de noodzaak tot flexibilisering van het mbo om snel te kunnen anticiperen op de veranderende arbeidsmarkt en samenleving. De eisen die aan de werknemer van nu en straks worden gesteld zijn immers anders dan die voorheen golden. De technologische ontwikkeling gaat zo snel dat men zich voortdurend moet aanpassen aan nieuwe eisen (een leven lang leren, flexibele inzet, wisseling van baaninhoud). Er wordt aandacht gevraagd voor de ontwikkeling van de generieke vaardigheden met een duurzaam karakter (waaronder creatief oplossingsvermogen, flexibiliteit en samenwerken).

Het platform Onderwijs2032 concludeert in haar advies dat toekomstgericht onderwijs bestaat uit een vaste basis van kennis en vaardigheden waarmee leerlingen vakoverstijgend leren denken en werken. De leerling moet de kans krijgen om kennis en vaardigheden te verdiepen en te verbreden. Hun eigen mogelijkheden en interesses dienen als leidraad om zich persoonlijk te vormen.

De door alle partijen gewenste dynamiek kan alleen gerealiseerd worden als de muren tussen de instellingen in de beroepskolom worden geslecht en daadwerkelijk een doorlopende lijn laat zien. Niet eens zozeer op de kennisinhoud, maar vooral op het terrein van loopbaanoriëntatie en de ontwikkeling van generieke competenties. We hebben tenslotte te maken met een doorlopende leerling die niet belemmerd mag worden door een in beton gegoten traditie of door het instellingsbelang te verheffen boven het opleidingsbelang.

Met het *Bèta Challenge programma* slaan vo, mbo en bedrijfsleven de handen ineen. Alle partners hebben een rol en een verantwoordelijkheid in de ontwikkeling van dit onderwijs. Dat leidt tot succesvolle herprogrammering. Het eigenaarschap van alle betrokkenen leidt tot een duurzame verankering. We hebben immers een gemeenschappelijk maatschappelijk en economisch belang: de vorming van jongeren naar zelfbewuste burgers en competente deelnemers op de arbeidsmarkt. Er lonkt een mooi perspectief.

'De doorlopende leerling mag niet belemmerd worden door in beton gegoten traditie of door instellingsbelang te verheffen boven opleidingsbelang'

Ga voor meer informatie naar: www.betachallenge.nl